
**12.00.07 СУДЕБНАЯ ВЛАСТЬ. ПРОКУРОРСКИЙ НАДЗОР.
ОРГАНИЗАЦИЯ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.
АДВОКАТУРА**

Комилов Авазбек Бокижонович,

Тадқиқотчи
E-mail: a.komilov88@mail.ru

<http://dx.doi.org/10.26739/2181-9130-2019-2-5>

**ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИ ТОМОНИДАН
ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИ СУБЪЕКТЛАРИНИ
ҲУҚУҚИЙ ҲИМОЯ ҚИЛИШ БЎЙИЧА ХОРИЖ
ТАЖРИБА**

Аннотация: мазкур мақолада тадбиркорлик фаолияти субъектларининг ҳуқуқий ҳимоясини таъминлаш бўйича хорижий мамлакатларнинг қонунчилик ва прокурор назорати амалиёти таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: тадбиркорлик фаолияти субъекти, прокурор назорати, давлатназорати, текшириш, ваколат, соҳа.

Комилов Авазбек Бокижонович,

Исследователь
E-mail: a.komilov88@mail.ru

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ПО ПРАВОВОЙ ЗАЩИТЕ
ПРАВ СУБЪЕКТОВ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНАМИ ПРОКУРАТУРЫ**

Аннотация: в данной статье анализируется законодательства и практика прокурорского надзора зарубежных стран по обеспечению правовой защиты прав субъектов предпринимательской деятельности.

Ключевые слова: субъект предпринимательской деятельности, прокурорский надзор, государственный надзор, проверка, полномочие, сфера.

Komilov Avazbek Bokijonovich,

Researcher
E-mail: a.komilov88@mail.ru

**FOREIGN EXPERIENCE ON THE LEGAL PROTECTION
OF THE RIGHTS OF THE SUBJECTS OF BUSINESS
ENTITIES BY PROSECUTORIAL BODIES**

Annotation: In this article analyzed the legislation and practice of prosecutorial supervision in foreign countries regarding the legal protection of the subjects of entrepreneurial activity.

Key words: subject of entrepreneurial activity, prosecutorial supervision, state supervision, inspection, powers, sphere.

For citation: Komilov Avazbek Bokijonovich. FOREIGN EXPERIENCE ON THE LEGAL PROTECTION OF THE RIGHTS OF THE SUBJECTS OF BUSINESS ENTITIES BY PROSECUTORIAL BODIES. Journal of Law Research. 2019, 2 vol., issue 1, pp. 37-45

Тадбиркорлик фаолияти субъектларининг ҳуқуқий ҳимояси ва эркин ривожланишини таъминлашда хорижий мамлакатлар тажрибасини ўрганиш, унинг илгор жиҳатларини миллий қонунчилик ва прокурор назорати амалиётига жорий қилиш бугунги кунда долзарб аҳамият касб этади. Зеро, хорижий давлатларнинг аксариятида ҳам тадбиркорларнинг эркин фаолият юритиши учун ҳар жиҳатдан қулай шарт-шароит яратиш – давлат ва жамият олдида турган муҳим вазифалардан бири саналади.

Таъкидлаш жоизки, прокуратура органлари томонидан тадбиркорликни ҳуқуқий ҳимоялаш вазифаси ҳар бир давлатда ушбу органнинг ҳуқуқий мақомидан келиб чиқиб белгиланади ва амалга оширилади. Шу боис, бизнингча, хориж тажрибасини ўрганишга айнан шу жиҳатдан ёндашган маъқулроқ.

Тадқиқотчиларнинг фикрига кўра, Европа давлатларида прокуратура органларининг иккита асосий модели шаклланган. Бунда прокуратуранинг у ёки бу модел доирасига кириши давлатнинг ҳуқуқий тизими ва давлат механизми тузилиши билан аниқланади. Биринчи ҳолатда, прокуратура органлари, авваламбор, жиний таъқиб ва айблов идораси ҳисобланса, иккинчисида у қонунчилик устидан назорат органи саналади. Биринчи модель прокуратура органларида "умумий назорат" (яъни, қонунчилик ижроси устидан назорат) функциясини тугатишни кўзда тутди. Озарбайжон, Арманистон, Грузия ва Молдова давлатларида прокуратура органлари фаолияти биринчи модель доирасига кирганлиги сабабли, уларда "умумий назорат" функцияси мавжуд эмас. Россия, Беларуссия, Украина, Қозоғистон, Қирғизистон, Тожикистон, Туркменистон прокуратура органларида қонунлар ижроси устидан назорат функцияси бирламчи ҳисобланади. [1]

Юқоридаги фикрни тадқиқотчи Е.Г.Князева ҳам тасдиқлаб, Фарб давлатларида прокуратура айблов органи сифатида фаолият кўрсатиши, "умумий назорат"ни амалга оширмаслигини таъкидлаб ўтади. Унинг фикрича, аксарият мамлакатларда прокуратура мустақил тизим эмас, балки суд ёки ижро ҳокимиятининг таркибий қисми сифатида кўрилади [2].

Ушбу фикрга баъзи тадқиқотчилар ҳам қўшилиб, прокуратура органларини ижро ҳокимияти (АҚШ, Эстония ва ҳ.к.) ва суд ҳокимияти (Испания, Латвия, Грузия ва ҳ.к.) тизимида фаолият кўрсатиб келаётганлигини қайд этиб ўтишган [3].

Хусусан, Францияда прокуратура судлар таркибида бўлиб, унинг фаолиятига Адлия вазири раҳбарлик қилади. Италия прокуратураси (улар ҳам судлар таркибида фаолият кўрсатади) одил судлов, давлат ҳуқуқлари, юридик шахслар, муомалага лаёқатсизларга доир қонунчилик ижроси устидан назоратни амалга оширади.

Германияда прокуратура органларининг фаолияти ўзига хос бўлиб, прокуратура полиция хизмати иштирокида айрим жиноят ишларини тергов қилади, аynи пайтда, ушбу орган судлар таркибида фаолият юритади. Англия ва Уэлсда давлат

айбловчилари хизмати жорий қилинган бўлиб, уларнинг асосий функцияси - полиция томонидан тергов қилинган жиноят ишлари бўйича судларда давлат айбловини қувватлашдан иборатдир. АҚШ прокуратураси фаолияти эса кўпроқ жиноятчиликка қарши кураш ва унинг олдини олишга қаратилган[2].

Умуман олганда, Ғарб давлатларининг аксариятида прокуратура органлари судларда жиноят ва фуқаролик ишлари кўрилишида иштирок этиб, фуқароларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоялаш, жиноят қонунчилиги соҳасидаги давлат сиёсатини ишлаб чиқиш жараёнида муҳим роль ўйнайди[2].

Ғарб давлатларидан фарқли тарзда, Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлигига аъзо аксарият мамлакатларда (Россия, Беларуссия, Қозоғистон, Қирғизистон, Тожикистон, Туркменистон, Ўзбекистон) қонунлар ижроси устидан прокурор назорати функцияси сақланиб қолинганлигини алоҳида таъкидлаб ўтиш мумкин.

Шу ўринда, бизнингча, тадбиркорликни ҳуқуқий ҳимоялаш ва уни ривожланишига қулай шарт-шароит яратиш бўйича Қозоғистон тажрибаси эътиборга молик.

Эътироф этиш жоизки, Қозоғистонда (Ўзбекистондаги каби) тадбиркорлик фаолиятига мамлакат ижтимоий-иқтисодий жиҳатдан ривожланишининг муҳим асоси сифатида доимий эътибор қаратиб келинади. XX асрнинг 90-йиллари иккинчи ярмида мазкур мамлакатда тадбиркорликка нисбатан маъмурий босим хаддан ташқари кучайиб, унинг келгусидаги ривожини сўроқ остида қолган. Шунда тадбиркорлик фаолиятига ноқонуний аралашув коррупциявий ҳуқуқбузарликлар тоифасига киритилиб, ушбу ҳуқуқбузарликни содир этганлик учун жавобгарлик белгилаб қўйилган. Қозоғистон Республикаси Президентининг ташаббуси билан ҳўжалик юритувчи субъектларда ўтказиладиган барча текширувларни прокуратура органларида рўйхатга олиш механизми жорий этилган.

Ўша пайтда, Қозоғистон Республикаси Бош прокуратурасининг Ҳуқуқий ҳисобга олиш ва статистика қўмитаси таркибида юқоридаги фаолиятга масъул алоҳида бўлинма тузилган.

2002 йилга келиб, кичик ва ўрта бизнес субъектларини текширишга мораторий эълон қилиниб, мораторий мобайнида тадбиркорларга нисбатан барча текширишлар (қўзғатилган жиноят ишлари бўйича ўтказиладиган текширишлардан ташқари) тақиқланган. Бу жараёнда прокуратура органлари текширишларни рўйхатга олиш механизми орқали мораторийга риоя этилиши устидан назоратни амалга ошириб келганлар. Ушбу мораторий ўзининг ижобий самарасини берганлигини, 2008 йилда унинг қайта эълон қилинганлиги билан ҳам изоҳлаш мумкин.

2000 йилларнинг ўрталарида давлат назорати функцияларини чуқур инвентаризациядан ўтказиб, ўзида тадбиркорлик фаолиятини ҳимоялаш ва қўллаб-қувватлаш бўйича чора-тадбирларни кўзда тутувчи ягона қонун қабул қилиш заруративужудга келди. Натижада, 2006 йилнинг январь ойида Парламент томонидан Қозоғистон Республикасининг "Хусусий тадбиркорлик тўғрисида"ги Қонуни қабул қилинган ва айтиш мумкинки, мазкур норматив-ҳуқуқий ҳужжат тадбиркорликни ҳуқуқий ҳимоялаш бўйича илғор янгилликларни ўзида акс эттирган эди.

Жумладан, қонунда давлат органлари томонидан хусусий тадбиркорлик субъектлари манфаатларида дахлдор норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ишлаб чиқиш жараёнида тадбиркорларнинг фикрларини ҳисобга олиш механизми қайд этилди.

Бунинг учун, барча давлат органларида тадбиркорлик субъектлари бирлашмалари аккредитацияланиб, ушбу бирлашмаларнинг экспертхулосаларини олиш норматив-ҳуқуқий ҳужжатни қабул қилишнинг мажбурий шarti этиб қўйилган.

Шунингдек, қонунда хусусий тадбиркорлик фаолиятига оид маълумотлар махфийлигини таъминлаш масаласига катта эътибор қаратилган. Унга кўра, қайси маълумот тижорат сирига тааллуқли бўлишини тадбиркорнинг ўзи ҳал қилади.

Шуни таъкидлаш жоизки, прокуратура органлари ташаббуси билан қонунга давлат назоратини амалга ошириш принципи сифатида тадбиркорлик субъектларининг инсофлиги принципи киритилган. Бунда, тадбиркорнинг айбини исботлаш мажбурияти айнан назорат қилувчи органлар зиммасига юклатилган. Қонун қабул қилингунига қадар эса бундай принцип фақат жиноят қонунчилигида назарда тутилган эди.

Шу каби, қонунда тадбиркорлик субъектларида текширишларни ташкил этиш ва ўтказиш тартиби, текширувчи ва текширилувчи субъектларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, текширишни тайинлаш тўғрисида буйруқ чиқариш, уни ваколатли органда рўйхатдан ўтказиш каби масалалар ҳам ўз аксини топган.

Қонунчиликнинг босқичма-босқич такомиллашиб бориши ортидан, Қозоғистон Республикаси прокуратура органларининг тадбиркорликни ҳимоялаш, унинг ривожини учун тегишли шарт-шароит яратиш борасидаги фаолияти ҳам шаклланиб, такомиллашиб борди. Тадбиркорликни

қўллаб-қувватлаш ва ҳимоялашга қаратилган қонунчилик ижроси устидан назорат йўналиши Қозоғистон Республикаси прокуратура органларининг олтита долзарб йўналишларидан бири сифатида белгиланган.

Яна бир диққатга сазовор жиҳати - прокуратура органлари тадбиркорларнинг ўзлари томонидан ҳам қонунчиликка риоя этилиши устидан назоратни амалга ошириш, текширишлар ўтказиш (ваколатли назорат органлардан мутахассислар жалб этган ҳолда) ҳуқуқига эга. Бироқ, хусусий секторни текширишга рухсат қуйи турувчи прокурорларга фақат Бош прокуратура томонидан берилади ва бундай рухсатга эга бўлмасдан туриб, қуйи турувчи прокурор текшириш ўтказишга ҳақли эмас.

Шунингдек, Бош прокуратура билан келишмасдан туриб, хусусий сектор манфаатларини кўзлаб, прокурорларнинг даъво қўзғатиши ман этилади (коррупция билан боғлиқ ҳолатлар юзага келишини олдини олиш мақсадида).

Бундан ташқари, қонунчилик жараёнининг такомиллашиб бориши натижасида, прокурорларда давлат томонидан тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш ва ҳимоялашни янада кучайтириш имконини берувчи янгидан-янги ваколатлар вужудга келди.

Хусусан, прокурорларнинг тадбиркорликка ноқонуний босим кўрсатилишининг олдини олишга қаратилган бундай воситаларидан бири ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг тадбиркорларнинг тижорат сирини ташкил этувчи маълумотларни олиш бўйича сўровларига ва мулкка тақиқ қўйилишига санкция бериши ҳисобланади. Тадбиркорлик субъектлари ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг маълумот тақдим этиш тўғрисидаги сўровларини олганларидан сўнг (қўзғатилган жиноят ишларидан ташқари), улардан прокурор санкцияси олинишини талаб қилиш ҳуқуқига эгадирлар. Бундай ҳолатларда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар худудий прокурорларга тегишли санкция берилишини сўраб мурожаат этадилар, бунда шуни таъкидлаш лозимки, улар тадбиркорлик фаолиятига тааллуқли

маълумотни олишга бўлган заруратни асослаб беришлари лозим бўлади. Худди шундай, банк сирини ташкил этувчи маълумотларни олиш ва банклардаги ҳисобварақлар бўйича операцияларни тўхтатиб қўйиш ҳам прокурор санкциясига асосан амалга оширилади. [4]

Маълумот учун, Ўзбекистон Республикаси "Банк сирини тўғрисида"ги Қонунининг 9-моддасига асосан, банк сирини ташкил этувчи маълумотлар прокуратура, тергов ва суриштирув органларига мазкур банк мижозига (вакилига) нисбатан қўзғатилган жиноят иши мавжуд бўлган тақдирда, етказилган зарар ундириб олинишини ёки унинг мол-мулки хатланишини таъминлаш мақсадида терговчи ёхуд суриштирувчининг асослантирилган қарорига биноан прокурор санкцияси билан тақдим этилади.

Шу каби, Ўзбекистон Республикаси "Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида"ги Қонунининг 42-моддасига асосан, банклардаги ҳисобварақлар бўйича операцияларни тўхтатиб қўйиш ҳуқуқий таъсир чораси фақат суд тартибида қўлланилади.

Тадқиқотчиларнинг фикрига кўра, қонунчиликка юқоридаги нормаларнинг киритилиши мансабдор шахслар томонидан тадбиркорлар фаолиятига ноқонуний аралашувлардан ҳимоялашга ўзининг ижобий таъсирини кўрсатган. Жамоат бирлашмалари ҳам қонунчиликдаги ушбу ўзгаришларни ижобий баҳолашмоқда [4].

Бу йўналишдаги прокурор назоратининг илгор жиҳатларидан яна бири - тадбиркорлик субъектларида ўтказиладиган барча тоифадаги текширишларнинг прокуратура органларида рўйхатга олиниши бўлиб, бу текширувларни тартибга солиш ва тадбиркорларда ҳуқуқий саводхонликнинг ўсишига катта туртки бўлиб хизмат қилган. Сабаби, амалдаги қонунчилик талабларидан хабардор тадбиркорлар назорат органлари вакиллари текшириш ваколатли органда рўйхатдан ўтган бўлсагина, ўз фаолиятини текширишга йўл қўядилар.

Ўзбекистонда эса Ўзбекистон Республикаси Президентининг 08.08.1996 йилдаги "Текширишларни тартибга солиш ва назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштиришни такомиллаштириш тўғрисида"ги ПФ-1503-сон Фармониغا асосан, назорат қилувчи органлар томонидан ўтказиладиган, тадбиркорлик субъектлари фаолиятини текширишларни мувофиқлаштириш ваколати Назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи Республика кенгашига берилган эди. Шунини алоҳида таъкидлаш жоизки, амалда бу тизим ўзини тўла оқламади. Оқибатда, 2018 йил июль ойига келиб, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 27.07.2018 йилдаги "Тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги ПФ-5490-сонли Фармониغا асосан, 2018 йил 1 сентябрдан тадбиркорлик субъектлари фаолиятида ўтказиладиган текширувларни мувофиқлаштириш бўйича ваколатли орган этиб Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси белгиланди [5].

Бундан ташқари, Қозоғистон Республикаси прокуратура органларида ишонч телефонларига катта эътибор қаратилиб, уларнинг мунтазам равишда ишлаб туриши таъминланади. Тадбиркорлар ишонч телефонларига махфий (конфиденциал) тарзда мурожаат этишлари мумкин бўлиб, бу мансабдор шахсларнинг тадбиркорлик фаолиятига ноқонуний аралашув ҳолатлари ҳақида прокуратура органларини тезкор хабардор қилиш имконини беради.

Тадбиркорлик фаолиятини ҳуқуқий ҳимоялаш ва уни ҳар жиҳатдан қўллаб-қувватлашда Россия Федерациясининг тажрибасини ўрганиш ҳам зарар қилмайди.

Чунончи, "МДХ мамлакатлари ичида Россия Федерациясида тадбиркорлар учун алоҳида ҳуқуқий ҳимоя тизими шаклланиш жараёни яққол сезилмоқда. Тадбиркорларга нисбатан алоҳида давлат сиёсати юритилмоқда.

Тадбиркорлик субъектлари, айниқса, кичик бизнес субъектлари устидан давлат назоратининг мўътадил тизими яратилмоқда. Бу бежиз эмас, албатта. "Опоры России" ташкилоти маълумотларига кўра, кичик ва ўрта бизнес вакиллари ўз пул тушумларининг 6 фоизини текширув - назоратчиларнинг кўнглини юмшатиш учун гайриқонуний тўловлар сифатида ишлатганлар. Шу сабабли, 2009 йилда режали текширувларга нисбатан мораторий эълон қилингани изоҳ талаб этмайди.

Россия Федерациясида тадбиркорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилишда мувофиқлаштирувчи идора сифатида (Ўзбекистонда бу вазифани адлия органлари бажариб келган) прокуратура органлари белгиланди. Ҳар қандай режадан ташқари текширувлар фақат прокуратура рухсати билангина йўл қўйилади." [6].

Шу ўринда таъкидлаб ўтиш лозимки, Россия Федерациясида ҳам прокуратура органларининг тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқий ҳимоялаш борасидаги фаолиятининг институционал асосларини такомиллаштиришга алоҳида эътибор қаратиб келинди.

Чунончи, Россия Федерацияси Бош прокурорининг 2012 йил 24 майда "Федерал қонунчилик ижроси устидан назорат Бош бошқармасининг тадбиркорлар ҳуқуқларига риоя этилиши устидан назорат бошқармасини ташкил этиш тўғрисида"ги 48-сонли буйруғига асосан, Бош прокуратурада махсус бошқарма тузилиб, унга тадбиркорлар ҳуқуқларини ҳимоялаш бўйича тизимли ва профессионал асосда ишларни олиб бориш ваколати берилди. Бошқарма таркибига иккита: тадбиркорлар ҳуқуқларига риоя этилиши устидан назорат ва контроль органлари текширишлари қонунийлиги устидан назорат бўлимлари фаолият кўрсатади.

Маълумот учун, Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасида тадбиркорлик субъектлари фаолиятида ўтказиладиган текширувларни мувофиқлаштириш вазифаси Бош прокуратуранинг солиқ ва божхона ислохотларини амалга ошириш соҳасида қонунчилик ижроси устидан назорат бошқармасига юклатилган.

Федерал қонунчилик ижроси устидан назорат Бош бошқармасининг тадбиркорлар ҳуқуқларига риоя этилиши устидан назорат бошқармасининг асосий вазифалари сифатида:

- прокурор назорати услублари орқали иқтисодий фаолият эркинлигини таъминлаш;
- давлат ва муниципал органлар томонидан маъмурий босимни камайтириш;
- ҳўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текширишда қонунийликка риоя этилишини таъминлаш;
- тезкор огоҳлантириш ва тадбиркорлар ҳуқуқларининг бузилишини олдини олиш кабилар белгиланган [7].

Россия Федерациясининг тадбиркорлик фаолиятини ҳуқуқий ҳимоялаш ва унинг ривожланишини қўллаб-қувватлаш (жумладан, прокуратура органларининг) соҳасидаги илғор тажрибаси ҳақида гапирганда, аввало, ушбу соҳадаги муносабатларни тартибга солувчи ҳуқуқий асосларни такомиллаштириб боришга алоҳида эътибор қаратилганлигини ҳам қайд этиш ўринли бўлади.

Хусусан, "Россия Федерациясида кичик ва ўрта тадбиркорликни ривожлантириш тўғрисида", "Давлат контроли (назорати) ва муниципал контролни амалга оширишда юридик шахслар ва якка тартибдаги тадбиркорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида"ги Федерал қонунлар, Россия Федерацияси Бош прокурорининг 2008 йил 31 мартдаги "Тадбиркорлик фаолияти субъектларининг ҳуқуқларига риоя этилиши устидан прокурор назоратини ташкил этиш тўғрисида"ги 53-сон, 2009 йил 27 мартдаги "Давлат контроли (назорати) ва муниципал контролни амалга оширишда юридик шахслар ва якка тартибдаги тадбиркорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида"ги Федерал қонунини амалга ошириш тўғрисида"ги 93-сонли буйруқлари шулар жумласидандир.

Мисол учун, Россия Федерацияси Бош прокурорининг юқорида қайд этилган 93-сонли буйруғи 1.8-бандида, прокуратура органларининг эътибори давлат контроли (назорати), муниципал контролни амалга ошириш чоғида тадбиркорлик фаолияти субъектлари ҳуқуқларининг бузилишига доир ахборотлар, жумладан, оммавий ахборот воситалари ва жамоат ташкилотлари маълумотларининг тизимли равишда йиғилиши, сақланиши ва қайта ишлаб борилиши лозимлигига қаратилган.

Бундан ташқари, Россия Федерацияси ва Қозоғистон Республикаси прокуратура органлари томонидан тадбиркорликни ривожлантиришдаги тизимли муаммоларни аниқлаш ва бартараф этиш мақсадида жамоат бирлашмалари билан яқиндан ҳамкорлик йўлга қўйилган. Ушбу ҳамкорликдан кўзланган энг асосий мақсад эса тадбиркорлар ҳуқуқларини янада самарали ва тўлақонли ҳимоялаш ҳисобланади.

Жумладан, Қозоғистон Республикаси Бош прокуратураси томонидан "Атамекен иттифоқи" Қозоғистон миллий иқтисодий палатаси ва "Тадбиркорлар Форуми" ассоциацияси ўртасида тегишли меморандумлар имзоланган. Шу каби, меморандумлар қўйи турувчи прокуратура органлари томонидан тадбиркорларнинг ҳудудий ассоциациялари билан ҳам тузилган. Бугунги кунда долзарб ва муҳим масалалар муҳокамаси учун прокуратура органлари ҳамда тадбиркорлар жамоат бирлашмалари вакилларидан иборат ишчи гуруҳлар йиғилишлари мунтазам ўтказиб борилмоқда [4].

Маълумот учун, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 11.09.2018 йилдаги "Ҳудудларда тадбиркорлик ташаббуслари ва лойиҳаларини жадал амалга оширишни ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида"ги ПҚ-3939-сон Қарорига асосан, Ҳудудларда тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш комиссияси, шунингдек, тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш бўйича ҳудудий гуруҳлар ташкил этилиб, комиссия ишчи органи функцияси Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратурасининг Тадбиркорлик ва инвестицияларни ҳуқуқий ҳимоя қилиш бошқармасига юклатилган[8].

Россия Федерациясида эса прокуратура органларининг бу борада Тадбиркорлар ҳуқуқларини ҳимоялаш бўйича федерал вакил билан ҳамкорлиги, айниқса, биргаликда текширишлар ташкил этилаётганлиги тадбиркорлар ҳуқуқларининг бузилиши ҳолатлари, бунга имконият яратган сабаб ва шароитларнинг янада аниқроқ ва тезроқ аниқланишига ёрдам бериши айрим тадқиқотчилар томонидан эътироф этилмоқда [7].

Прокуратура органлари томонидан тадбиркорлик фаолияти субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш бўйича хориж тажрибасини ўрганиш якуналари юзасидан хулоса сифатида қуйидагиларни таъкидлаш ўринли бўлади, фикримизча:

Биринчидан, Фарб давлатларида прокуратура органлари фаолияти асосан судларда ишлар қўрилишида прокурор иштирокини таъминлаш ва жиноят қонунчилиги соҳасидаги давлат сиёсатини амалга оширишга қаратилган бўлса, қонунлар ижроси устидан прокурор назорати функцияси МДХга аъзо мамлакатларнинг (Россия, Қозоғистон ва ҳ.к.) аксариятида етакчи функция бўлиб қолмоқда. Шу жиҳатдан олиб қараганда, тадбиркорликни ҳуқуқий ҳимоялаш борасида айнан МДХ мамлакатлари прокуратура органларининг тажрибасини ўрганиш мақсадга мувофиқ бўлади.

Иккинчидан, хорижий давлатларда тадбиркорликни ҳуқуқий ҳимоясини таъминлаш ва унинг ривожланиши учун ҳар томонлама қулай шарт-шароит яратишга жуда катта эътибор қаратилмоқда. Прокуратура органларининг тадбиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоялаш борасидаги фаолиятининг ташкилий-ҳуқуқий асослари ҳам мунтазам такомиллашиб бормоқда.

Учинчидан, хорижий мамлакатлар (Россия, Қозоғистон) тадбиркорлик фаолиятини ҳимоялаш ва қўллаб-қувватлашга доир қонун ҳужжатларидаги айрим янгиликларини (норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ишлаб чиқишда тадбиркорлик субъектлари бирлашмаларининг эксперт хулосаларини олишнинг мажбурийлиги, маълумотнинг тижорат сирига тааллуқли эканлигини тадбиркорнинг ўзи белгилаши, давлат назоратини амалга оширишда тадбиркорлик субъектининг инсофлиги принципининг мавжудлиги, қонунда тадбиркорлик субъектида текширишни тайинлаш тўғрисида ҳужжат қабул қилиш, уни ваколатли органда рўйхатдан ўтказиш каби масалаларнинг ўз ифодасини топганлиги ва ҳ.к.) ижобий тажриба сифатида миллий қонунчиликка имплементация қилиниши мақсадга мувофиқ бўлади.

Тўртинчидан, МДХ мамлакатлари прокурор назорати таҳлили шуни кўрсатмоқдаки, тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш ва ҳимоялашга қаратилган қонунчилик ижроси устидан назорат йўналиши прокуратура органларининг муҳим йўналишларидан биридир. Қонунчилик ҳужжатларининг такомиллашиб бориши натижасида, прокуратура органларига тадбиркорларнинг ҳуқуқий ҳимоясини тўлақонли таъминлашга имкон яратувчи ваколатлар (тадбиркорларнинг тижорат сирини ташкил этувчи маълумотларни олиш бўйича сўровларга санкция бериш, тадбиркорлик субъектларида ўтказиладиган текширишларнинг прокуратура органларида рўйхатга олиниши, хусусий секторни текширишга рухсатнинг қуйи турувчи прокурорларга фақат Бош прокуратура томонидан берилиши ва бошқалар) берилмоқда.

Оқибатда, бу - текширувларни тартибга солиш, тадбиркорлар фаолиятига ноқонуний аралашувларнинг олдини олиш ва тадбиркорларда ҳуқуқий саводхонликнинг ўсишига ўзининг ижобий таъсирини кўрсатмоқда.

Бешинчидан, прокуратура органларида (Қозоғистон) ишонч телефонларига тадбиркорларнинг махфий тарзда мурожаат этишларига имкон берилганлиги, прокурорларнинг тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқларига риоя этилиши устидан назоратни ташкил этиш борасидаги фаолиятини тартибга солувчи махсус Бош прокурор буйруғининг мавжудлиги (Россия Федерацияси), прокуратура органлари томонидан тадбиркорликни ривожлантиришдаги тизимли муаммоларни аниқлаш ва уларни тезкорлик билан бартараф этиш мақсадида тадбиркорлар ҳуқуқларини ҳимоялаш бўйича Федерал вакил, тадбиркорларнинг жамоат бирлашмалари билан яқиндан ҳамкорликнинг йўлга қўйилганлигини прокурор назорати амалиётининг ижобий жиҳатлари сифатида эътироф этиш лозим.

Олтинчидан, тадбиркорларни ҳуқуқий ҳимоя қилиш, уларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш бўйича хориж тажрибасини ўрганиш ва ундан фойдаланиш лозим. Шу билан бирга, Ўзбекистон Республикасининг бу соҳадаги ижобий тажрибасини ҳам алоҳида таъкидлаб ўтиш ўринли бўлади. Ҳуқуқий таъсир чораларнинг фақат суд тартибида қўлланилиши, ҳудудларда тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш комиссиясининг ишчи органи вазифаси Бош прокуратуранинг тегишли бошқармасига юклатилганлиги, прокуратура органлари томонидан тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш бўйича ҳудудий гуруҳлар таркибида фаол иштирок этиб келинаётганлиги шулар жумласидандир.

Иқтибослар/Сноски/References

1. Запрудская М. Совершенствование прокурорского надзора за исполнением законодательства // Мурожаат этилган сана 19.01.2019 й.
<http://elibr.bsu.by/bitstream/123456789/186402/1/135-139.pdf>
(Zaprudskaya M. Improvement of prosecutorial supervision over the observance of legislation. Date of the application January19.2019).
2. Князева Е. Прокурорский надзор в зарубежных странах // Мурожаат этилган сана 19.01.2019й.
<https://cyberleninka.ru/article/n/prokurorskiy-nadzor-v-zarubezhnyh-stranah/>
(Knyazeva E. Prosecutorial supervision in foreign countries. Date of the application January19.2019).
3. Абдрахманова С., Канатов А. К вопросу определения места и роли органов прокуратуры // "Қуқық жене мемлекет", 2016, № 4 (73). -С.26-31.
(Abdrakhmanova S., Kanatov A. Towards the question of identifying the place and role of prosecutorial bodies // "Қуқық жене мемлекет", 2016, № 4 (73). - P.26-31.)
4. https://vuzlit.ru/1368973/mezhdunarodnyy_opyt_zaschity_prav_predprinimateley/ Мурожаат этилган сана 19.01.2019 й. (Date of the application January19.2019).
5. <http://lex.uz/docs/3839746/> Мурожаат этилган сана 23.01.2019 й. (Date of the application January23.2019)
6. Оқюлов О., Отахонов Ф. Тадбиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш тизимини мустаҳкамлаш муаммолари. Монография / -Тошкент.: ТДЮИ нашриёти, 2010. -Б.34.(Oqyulov O., Otakhonov F.The issues of strengthening the system of protection of the subjects of entrepreneurship. Monography/ -Tashkent.: Publishing House TSIL, 2010.-P.34.)
7. Разногузов К. Институт уполномоченного по защите прав предпринимателей и специализированные подразделения по защите прав предпринимателей в органах прокуратуры: вопросы организации и взаимодействия // "КриминалистЪ", 2013, №1(12).-С.89-93.(Raznoguzov K. The institute of authorized (ombudsman) on the protections of the rights of entrepreneurs and specialized divisions on the protections of the rights of entrepreneurs in prosecutorial bodies: questions of organization and cooperation // "КриминалистЪ", 2013, №1(12). - P.89-93.)
8. <http://lex.uz/docs/3899943/> Мурожаат этилган сана 23.01.2019 й. (Date of the application January23.2019).